

SWV PO
30 06

★ Systemisch werken in het basisonderwijs

“Meteen positief resultaat op de groepsdynamiek”

In het begin van schooljaar 2020-2021 startten alle ondersteuningsspecialisten van Samenwerkingsverband Primair Onderwijs 30 06 met de zesdaagse opleiding ‘systemisch werken en werken met groepen’. Dit met als doel dat zij de tools in handen hebben om ‘het systeem’ in kaart te brengen en daarin oplossingen te zien, bijvoorbeeld als de dynamiek in een groep niet goed is.

Maar wat betekent dit nu eigenlijk en hoe werkt systemisch werken in het onderwijs? Dat vertellen ondersteuningsspecialisten Larissah Muusse en Daniëlle Mijnders. “We vullen elkaar heel goed aan, krijgen én nemen de ruimte om initiatief te nemen en het effect van onze interventies is meteen zichtbaar!”

Allereerst: wat is systemisch werken?

Systemisch werken gaat ervan uit dat iedereen wordt beïnvloed door de systemen waarvan hij of zij deel uitmaakt. Zo’n systeem is bijvoorbeeld je huishouden of familie, maar ook de organisatie waarbinnen je werkt en zelfs een klas. In een systeem heeft iedereen een rol en iedereen verhoudt zich tot een ander. Systemisch werken is een manier om inzicht te krijgen in ieders plek in het systeem. Het helpt te zien waar belemmeringen zitten en waarom dat leidt tot bepaald gedrag. Dat kan heel veel inzichten bieden en zorgen voor verandering.

Het eerste systeem, ons gezin van herkomst, laat een diepe blauwdruk in ons achter. Veel daarvan herhalen we onbewust in latere systemen, zoals in onze werkcontext of ons huidige gezin. Daarom is de driehoek ouders-kind-school zo belangrijk.

SWV PO
30 06

Hulpvraag bij onveiligheid

Daniëlle: “In een van de scholen in ons werkgebied was er sprake van een onveilige klas met ‘veel gedoe’. Zo was er bijvoorbeeld vaak ruzie tussen enkele kinderen tijdens het buitenspelen. Ook de andere leerlingen hadden er veel last van en het kostte de leerkrachten veel tijd en energie. Het speelde al jaren en het lukte de school, ondanks allerlei interventies, maar niet om dit duurzaam te doorbreken. Uiteindelijk kwam bij ons de hulpvraag terecht om mee te kijken en de klas te ondersteunen bij de aanpak. Problemen als deze gaan overigens nooit over één kind, maar over het hele systeem. Systemisch werken is dan ook bij uitstek geschikt voor positieve groepsvorming, omdat je je richt op de hele groep en alle rollen daarin.”

Analyse en inzicht

“We hebben eerst een analyse op verschillende niveaus gedaan”, vervolgt Larissah. “De groepsleerkracht vulde een vragenlijst in en maakte een sociogram. We hebben de kinderen een enquête laten invullen met groepsgerichte vragen en ze laten beschrijven wat goed ging in de klas en waar ze verandering in zouden willen brengen. Ook gingen we met alle individuele leerlingen uit de klas in gesprek. Daarvoor hebben we allerlei middelen ingezet. Een van de voorbeelden is een groot speelveld met ringen, waarop de leerling tijdens het gesprek een poppetje zet dat zichzelf representeert, maar ook poppetjes opstelt voor andere leerlingen. Elke ring op het bord staat voor een bepaalde rol in de klas, bijvoorbeeld ‘de leider’, ‘vriend van de leider’ of ‘volger’. Wat wij tijdens zo’n gesprek doen is het stellen van de juiste vragen. Het mooie is dat de leerlingen de antwoorden daarop intuïtief al weten.”

“Uit deze gesprekken kwam bijvoorbeeld naar voren dat niet alle kinderen zich bewust waren van hun rol in de klas. Met de leerlingen, de leerkracht en enkele ouders gingen we in gesprek over patronen, veranderingen, veranderwensen en doelen. We hadden ook tussentijdse evaluaties en waar nodig verbinden we het schoolsysteem en thuisstelsel met elkaar. Verder bespraken we met elke individuele leerling zijn kwaliteiten en valkuil en gaven we hen allemaal een opdracht, zoals het goede voorbeeld of complimenten geven. De kinderen gaan daar heel goed mee om.”

Gedeelde verantwoordelijkheid

Niet alleen op individueel niveau, maar ook met de klas maakten Larissah, Daniëlle en de leerkrachten afspraken. Daniëlle: “In dit geval was dat bijvoorbeeld ‘stil zijn tijdens de instructie’ en ‘samen werken aan een positieve sfeer’. Met de leerlingen hebben we besproken wat daarvoor nodig is en wat de consequenties zijn als iemand zich daar niet aan houdt. Die variëren van een waarschuwing tot een gesprek met de ouders, als een leerling veelvuldig bepaald gedrag vertoont. Maar successen vieren we ook en leerlingen bepalen samen wat dan de beloningen zijn.”

SWV PO
30 06

“Doordat we afspraken maken met elkaar en de hele groep wordt ingezet, ontstaat gedeelde verantwoordelijkheid en veiligheid. Ook in de klas hebben we meerdere tools ingezet, zoals emotiekaarten waarmee kinderen aan het begin van de dag kunnen laten zien hoe ze zich voelen. Als ze erover willen praten dan krijgt de leerkracht meer zicht op wat er speelt, of dit gevoel van thuis of van school is, en wat de leerling nodig heeft. We hebben ook een speelveld waarbij op een laagdrempelige manier naar boven komt wat er op dat moment speelt. Gespreksvoering is cruciaal bij deze aanpak.”

Betrokkenheid en veiligheid

Systemisch werken in de klas vraagt om veel betrokkenheid van de leerkracht(en) en de intern begeleider. Larissah: “We doen dit echt samen en elke betrokkene krijgt ook inzicht in zijn eigen rol en patronen. Het is een dynamisch traject en een aanpak die veel zichtbaar maakt. En ook kinderen bij wie je denkt dat alles op rolletjes loopt, krijgen de aandacht die ze verdienen. Het uitgangspunt is namelijk dat iedereen erbij hoort. Het is bovendien heel belangrijk dat ouders ook vanaf het begin af aan betrokken worden, zij moeten achter de aanpak staan en in gesprek blijven met de leerkracht.”

“In de betreffende school is er veel veranderd: er is een veilige sfeer en kinderen hebben weer zin om naar school te gaan. Er is ruimte voor leuke dingen en meer rust. Daniëlle: “Inmiddels zijn we op drie scholen binnen ons samenwerkingsverband op deze manier bezig. Samen met twee andere collega ondersteuningsspecialisten hebben we een werkgroep systemisch werken. We gaan meer leskisten maken met materialen en we zitten nog vol met ideeën! Deze aanpak levert zoveel op en je hebt meteen resultaat. Daarnaast draagt het bij aan inclusiever onderwijs. Kijken naar krachten en kansen: dat gunnen we ieder kind.”

“Systemisch werken doe je echt als team. Iedereen is betrokken en krijgt inzicht in zijn eigen rol en patronen.”

Perspectief van de leerkracht

Hoe heeft een van de betrokken groepsleerkrachten het traject ervaren?

“De groepsdynamiek in deze groep was niet goed. Het ontbrak aan een veilig klimaat en er was een negatieve sfeer. Dat was voor zowel de kinderen als voor leerkrachten en vervangers erg lastig. De afgelopen jaren lukte het nog wel, maar dit jaar voelden we ons handelingsverlegen. Toen hebben we een hulpvraag ingediend bij het samenwerkingsverband en werd het groepstraject gestart.”

SWV PO
30 06

“De doordachte aanpak met systemisch werken heeft gezorgd voor veel bewustwording bij de kinderen. Ze zijn zich bewust van hun gedrag en van hun eigen rol in de groep. Naar aanleiding van de afspraken en rolverdeling heeft de intern begeleider elke week een gesprek met de leerlingen. Er is meer rust ontstaan, de afspraken zijn voor iedereen duidelijk en er wordt veel besproken. Het traject is heel intensief en een keerzijde is dat de spontaniteit soms verdwijnt omdat je strak op de afspraken moet zitten. Maar het is het zeker waard!”

“We doen dit echt als team: de directeur en ib’er zijn heel betrokken en ook de collega die de klas volgend jaar krijgt is aangesloten, zodat we dit voort kunnen zetten. Verder hebben we gesprekken gehad met de ouders van de betreffende leerlingen en informeren we ook de ouders van de andere leerlingen.”

“De samenwerking met Larissah en Daniëlle is fantastisch. Alles is bespreekbaar en we krijgen nooit het gevoel dat wij iets niet goed hebben gedaan. Samen zoeken we naar wat het best passend is voor de leerlingen en ons team. Heel waardevol!”

Vanwege privacy zijn de namen van de school, het bestuur en de leerkracht niet opgenomen in dit artikel.

Meer praktijkvoorbeelden lezen? Ga naar www.swvpo3006.nl/nieuws en klik op ‘interviews’.

